

„Povstanek godbe in njeno delovanje na ljudi in živali“; „O potresu in njegovem vzroku.“ V poslednji daljši razpravi omenja pisatelj zgodovino potresa, t. j. način, kako so si razlagali najstarejši narodi to prikazen, in kako jo razlagajo današnji učenjaki, in naposled, kaj mislijo o znanem zagrebškem potresu. Poučen in znanstven je tudi spis: „Žarenje neba“ („Kres“ 1884). Zanimiva pa sta življenjepisa profesorjev varaždinskih, rojenih Slovencev. Zoveta se: „Luka Zima“ in „Jarnej Francelj“ („Kres“ 1885). Ta dva omenja tudi prof. Macun v svoji knjigi: „Književna zgodovina Slovenskega Štajerja“ (na str. 171) piše: „... v Varaždinu živijo in delujejo v narodnem duhu Francelj Jernej, dr. Križan, Luka Zima, od kojih je vsaki nekaj pisal, Francelj pak veliko let izdaval novine za kmetovavce („prijatelj puka“).“ Tudi v „Letop. Slov. Mat.“ leta 1874. nahajamo dr. J. Križana. Napisal je poučno razpravo: „Severni sij“, t. j. o polarni svetlobi. V tej razpravi je omenil vse misli učenjakov o tej prikazni in sicer od najstarejših časov do dandanes. Omenja, katero razlago imajo učenjaki za najverjetnejšo, in kaj nas uči o tem fizika, spektralna analiza in astronomija.

Obširnejše njegovo delo je pa njegova „Logika“.¹⁾ Najprej jo je napisal v učiteljskem glasilu mariborskem „Popotnik“-u, v katerem je še več člankov njegovih. Kadar je pa izešla knjiga, ocenjevali so jo razni časopisi in listi. Sodba je bila soglasna, da je knjiga prav primerna in porabna.

Pa g. dr. J. Križan ne deluje le s peresom, ampak tudi z govorom in petjem. Prišedši v

Varaždin oživil je čitalniško društvo „Dvorano“ in pevsko društvo „Vila“. Bil je obeh društev blagajnik, posebno pa si je pridobil velike zasluge za prvo. Uvel je namreč v „Dvorani“ poljudne, javne govore in je mnogokrat govoril o fiziki in astronomiji. S tem, kakor sploh z ljubeznivim vedenjem, si je pridobil srca grajanstva (meščanstva), da so ga izbrali za poslanca občine mesta Varaždina.

Iz vsega tega spoznamo, da je delovanje g. dr. Križana obširno in raznolično. Kot učitelja se ga gotovo radi spominjamo vsi učenci — soseb Slovenci. Zakaj vedel je ljubeznivo z vsemi ravnati in oživiti še tako suhoparne predmete.

Opisavši v kratko očito delovanje in življenje dr. J. Križana, recimo še besedo o njegovem zasebnem življenju. L. 1872. se je oženil s Pavlino Friese, s katero je živel v srečnem zakoncu deset let. Neizprosna smrt mu pokosi ljubeznivo soprogo in drago mater trem otrokom ter se zato drugič oženi prav srečno. Soprogo in oče je vzgleden. Najrajši je pri svoji družini. Svoja sina poučuje sam ter skrbi, da bi se dobro izobrazila. Kot umen gospodar si je kupil lepo hišo in tako postal posestnik varaždinski. Podpira pa še staro mater in brata doma, posebno pa slovenske dijake s hrano. Dr. Križan ima 52 let. Vedno je zdrav; Bog ga je blagoslovil z znanjem, imetjem in srečnim življenjem. Zmerom dosleden kakor logika, katero uči v šoli, odločen kakor matematika, katera ne pozna pogajanja, ljubezniv v občevanju kakor priroda, je dr. Križan značajan mož in zaveden katoličan in narodnjak, in v tem duhu tudi deluje za blaginjo svojega naroda.

¹⁾ „Logika. Prijateljem modroslovja napisal dr. J. Križan, kr. gimn. profesor v Varaždinu. 1887.“

Izpremembra.

Nekdaj hrepênel po bogastvu,
Po slavi, sreči sem svetá;
Opustil ničeve sem želje,
Ki mir kalile so srcá.

Ta je pridobil vse bogastvo,
Vso blaženost in vse časti,
Kdor rano je prišel k spoznanju,
Da prave sreče tukaj ni.

Ponujaj zdaj mi kdo sladkosti,
Kar jih poraja zemlja vsà:
Za vse povračam smeh na ustih
In hladno mu srce — do dnà.

Anton Medved.